

УДК 338.45:332.14

МЕТОДОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ

Купчак В. Р. - к.е.н., доцент, Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту Тернопільського національного економічного університету

У статті досліджено особливості формування методології стратегічного планування енергозбереження та охорони навколишнього середовища в структурі комплексного плану розвитку території. Сформульована методологія економічного механізму енергозбереження. Запропонована організаційна схема еколого-економічного аналізу факторів і резервів енергозбереження та охорони навколишнього середовища промислового регіону.

Ключові слова: енергоефективність, еколого-економічна система, механізм енергозбереження, енергосміність економіки, енергетична безпека країни, механізму енергозбереження.

Купчак В.Р. Методология формирования экономического механизма энергосбережения

В статье исследованы особенности формирования методологии стратегического планирования энергосбережения и охраны окружающей среды в структуре комплексного плана развития территории. Сформулирована методология экономического механизма энергосбережения. Предложена организационная схема эколого-экономического анализа факторов и резервов энергосбережения.

Ключевые слова: энергоэффективность, эколого-экономическая система, механизм энергосбережения, энергоёмкость экономики, энергетическая безопасность страны, механизма энергосбережения.

Kupchak V. R. Methodology of forming the economic mechanism of energy saving

The article examines specific features of forming the methodology of strategic planning of energy saving and environmental protection in the structure of a comprehensive plan of territory development. It formulates the methodology of the economic mechanism of energy saving and proposes an organizational pattern of ecological and economic analysis of factors and reserves of energy conservation.

Keywords: energy efficiency, eco-economic system, energy-saving mechanism, power intensity of economy, country's energy security.

Постановка проблеми. Наслідки антропогенної діяльності проявляються у виснаженні природних ресурсів і зниженні асиміляційного потенціалу природи. Низька ефективність природокористування порушує економічну, енергетичну та екологічну безпеку країни. Проблема енергозбереження та охорони навколишнього середовища в цих умовах набула значення пріоритетного, що вимагає першочергового вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комплексність проблеми підвищення енергоефективності визначає широке коло досліджень у цьому напрямі. Різні аспекти підвищення енергоефективності досліджували такі вчені, як Башмаков І. О., Безруких П. П., Гнідий М. В., Кулик М. М., Лапко О. О., Лір В. Е., Маляренко В. А., Микитенко В. В., Огурцов А. П., Суходоля О. М., Черпанова В. О., Шидловський А. К. та ін. Питаннями формування стратегії сталого розвитку окремих регіонів та національної економіки в цілому займалися Александров І. О., Буркинський Б. В., Геєць В. М., Заблодська І. В., Кизим

М. О., Коваленко М. А., Масловська Л. Ц., Сенчагов В. К., Пила В. І., Тищенко О. М., Топіха В.І., Шаститко А. Є. та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка та дослідження концептуальних підходів, методологічних основ і організаційно-економічних методів формування регіональної системи стратегічного управління енергоефективністю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Метою енергозберігаючої політики країни та регіонів є створення інноваційного та ефективного енергетичного сектору економіки на базі максимального енергозбереження та охорони навколишнього середовища. Це викликає необхідність вирішення наступних завдань: створення стійкого інституційного середовища в енергетиці та екології; виявлення передумов диверсифікації генеруючих джерел енергопостачання на базі міжгалузевих взаємодій і взаємозамінності природних джерел енергії вторинними ресурсами регіональних виробництв; формування системи екологічних обмежень. [2]

Виходячи з вищесказаного, цільова функція політики енергозбереження формулюється таким чином: економічну стратегію України необхідно вибудувати в чіткій орієнтації на енерго- та ресурсозбереження і модернізацію господарського комплексу на основі інноваційних технологій.

Недостатня опрацьованість методології формування еколого-економічного механізму енергозбереження в існуючих методиках розрахунку ефективності енергопостачання визначає актуальність створення відповідного документа з урахуванням взаємодії всієї ієрархії господарюючих суб'єктів і є основою для законодавчих ініціатив у сфері управління та оподаткування.

Структура еколого-економічного механізму енергозбереження включає в себе: облік природних ресурсів і контроль над їх раціональним використанням, планування, регулювання, економічне стимулювання і економічну відповідальність. [1]

Ці методи впливають на хід виробництва через ціноутворення, нормування, фінансування, кредитування, матеріальні санкції і заохочення. Структура механізму будується на системі економічних та екологічних стимулів енергозбереження та природоохоронної діяльності і включає ринкові важелі залучення інвестицій.

При цьому очевидно, що енергозбереження та енергоефективність є найшвидшим, екологічно безпечним і найбільш ефективним з економічної точки зору способом трансформації економіки по шляху одночасного зміцнення енергетичної безпеки, зниження емісії парникових газів і сприяння економічному зростанню країни.

Найважливішим методом реалізації стратегії повинні з'явитися відповідні державні і регіональні цільові програми, взаємопов'язані і взаємоузгоджені за всіма параметрами з ключовими стратегічними документами країни.

Трансформація економіки, структурні зрушення в її промисловому комплексі, аналіз ендогенних реакцій соціальної сфери на впроваджені перетворення вимагають розробки нових теоретичних концепцій та економіко-математичного інструментарію формування стратегії сталого розвитку. На шляху економічної трансформації виникає широке коло принципово нових і

далеко не завжди передбачуваних проблем і явищ, які в традиційних економічних теоріях досить повно досі не розглядалися.

У стратегії розвитку регіонів повинні бути закладені методологічні засади формування еколого-економічного механізму енергозбереження та охорони навколишнього середовища як необхідної основи економічного зростання.

Зростання виробництва неминуче веде до збільшення забруднення навколишнього середовища техногенними відходами. Необхідність дотримання екологічних нормативів може з'явитися істотним обмеженням економічного розвитку. У зв'язку з чим, в основу економічного зростання України має бути покладений принцип сталого розвитку на базі збалансованості граничного техногенного навантаження виробництв і адаптаційних можливостей навколишнього природного середовища.

Реалізація принципу сталого розвитку будеється на багаторазовому споживанні сировини, коли відходи виробництва в перетвореному вигляді можуть використовуватися у вигляді вторинних енергетичних і матеріальних ресурсів. Позитивним наслідком цього є уповільнення темпів вичерпання первинних природних ресурсів і скорочення антропогенного забруднення навколишнього середовища.

Критерієм сталого економічного розвитку урбанізованих територій слід вважати мінімізацію відходів виробництва на основі впровадження маловідходних, енергозберігаючих технологій, а також максимальне використання вторинних ресурсів. Проте наявні методологічні підходи для їх комплексного впровадження та ефективного використання в масштабах великих промислових регіонів в нашій країні не розроблені в достатній мірі. [6]

Так, розрахунки збитків внаслідок втрати середовищеутворюючої функції природних систем через забруднення навколишнього середовища показали, що він становить близько 10% ВВП. Найбільший збиток від забруднення наголошується в тих регіонах, де галузями спеціалізації є енергетика та металургія. При цьому, реальні витрати, що становлять збитки, в економіці присутні, проте в економічну систему вартісних показників, в методологію економічного аналізу та управління в даний час категорія збитку від екологічних порушень не входить нарівні, наприклад, з таким показником, як заробітна плата.

Відсутність надійних оцінок економічного збитку від господарської діяльності гальмує реалізацію заходів, спрямованих на охорону навколишнього середовища. Так, зокрема, екологічне страхування потребує точних оцінок збитку в якості методичної бази видів страхування, в розробці принципів та обсягів компенсації збитку. Існуючі методики припускають оцінку збитку в розрахунку на одиницю негативного впливу на природу, не враховуючи фактор часу цього впливу, в той час як наслідки екологічних катастроф можуть відбитися на економіці довгі роки.

Соціальний збиток характеризується такими показниками, як скорочення витрат на лікування, зниження виплат з фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності населення та ін.

Сучасне бачення проблеми забезпечення екологічно сталого розвитку неможливе без урахування конкретних економічних, соціальних та екологічних показників регіонів. Формування стратегії розвитку регіонів передбачає багаторівневу ієрархію системи прийняття рішень в залежності від повноважень

суб'єктів управління природокористуванням і охороною навколишнього середовища. [5]

При цьому інститути, складові ринку капіталу, займаються виплатами пільг і субсидій і виконують інвестування коштів для простого відтворення ресурсного потенціалу. Рішення оптимізаційних завдань має спиратися на пріоритетні соціально-економічні показники, спрямовані на поліпшення умов комфортності проживання населення. Мотивацією цього є забезпечення економічної вигоди від зниження збитків, від забруднення навколишнього середовища.

Рівність граничних витрат на впровадження природоохоронних об'єктів граничних економічних вигод є критерієм оптимальності конкретної стратегії багаторівневої системи прийняття рішень щодо забезпечення екологічно сталого розвитку регіону.

Економічний механізм природокористування та природоохоронної діяльності включає законодавче регулювання рівня вилучення та використання природних ресурсів, здійснює принцип платності природокористування та дотримання екологічних показників техногенного впливу на навколишнє середовище. Недодержання екологічних норм веде до зниження рівня конкурентоспроможності продукції країни у зв'язку з жорсткими міжнародними вимогами в цій сфері.

Виходячи з викладеного, нами виявлено, що основою формування методології економічного механізму енергозбереження є.

1. Системність:

- Взаємопов'язаність і підпорядкованість з ключовими стратегічними документами України;

- Створення системи перспективних стандартів, норм і регламентів.

2. Цілепокладання стратегії енергозбереження:

- Виявлення факторів і резервів енергозбереження та охорони навколишнього середовища в промисловому регіоні;

- Розробка пріоритетних напрямків стратегії енергозбереження;

3. Принципи і механізми реалізації стратегії енергозбереження:

- Створення сприятливого економічного середовища;

- Державна підтримка стратегічних ініціатив

4. Стійкість і адаптивність:

- Інваріантність цілей при можливості оперативного корегування довгострокових завдань і механізмів їх вирішення на основі моніторингу виконання короткострокових і середньострокових програм;

- Інваріантність цілей програми енергозбереження в кризових умовах.

Еколого-економічний аналіз факторів і резервів енергозбереження та охорони навколишнього середовища промислового регіону, на території якого розташовані підприємства енергетики і промисловості, повинен виконуватися за такою схемою (рис. 1).

Проблема науково-методичного супроводу процесів прийняття стратегічних планових рішень потребує значних доробок відповідних документів. Хоча чимале число регіонів мають стратегічне бачення свого майбутнього, залишаються актуальними питання методології стратегічного планування їх розвитку

як затребуваного сьогодні комплексного інструменту державного управління регіонами.

Об'єктивне обґрунтування і формування цілей стратегії економічного розвитку країни та її регіонів, що відбивають справжні потреби, виражені якісними та взаємопов'язаними індикаторами, сукупність яких утворює «дерево цілей» перспективного плану, вимагає участі високопрофесійних фахівців у відповідних галузях. Верхній рівень «дерева цілей» містить пункти: «створення умов для сталого економічного розвитку» і «створення потенціалу майбутнього розвитку».

Гальмом у створенні дієвої системи планування є відсутність системи науково обґрунтованого визначення мети, не обмеженого матеріально інерцією і груповими інтересами осіб, приймаючих стратегічні рішення. Одним з найактуальніших завдань є розвиток методології виявлення системи цінностей по різних соціально-економічних напрямках і їх ув'язка з цілями стратегії, а також можливостями державного бюджету фінансувати заплановані заходи. У ряді опублікованих робіт знайшли відображення проблеми вибору системи «цінності-цілі» для задач цільового планування. Для ефективної реалізації державної політики необхідна концентрація ресурсів на стратегічних напрямках перспективного планування і забезпечення надійних джерел фінансування.

Необхідне вдосконалення методології довгострокового планування. Так, технологію прогнозування слід будувати не тільки на екстраполяції минулих тенденцій, а переходити до реального визначення ресурсних і виробничих можливостей регіонів і бажаних результатів.

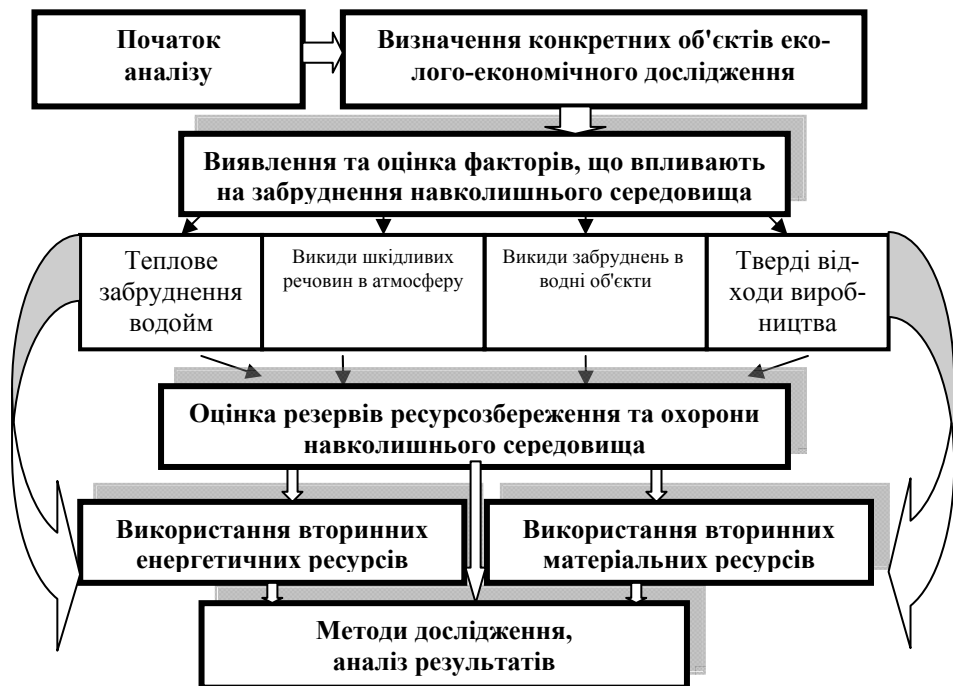

Рисунок 1. Організаційна схема еколого-економічного

Постановка чітких цілей економічного розвитку і оцінка наявних ресурсів дозволяє сформулювати макроекономічні умови і заходи державного регулювання при розробці програм на задану перспективу. При цьому слід використовувати широкий спектр інструментів управління регіональним розвитком, застосованим у світовій практиці та відпрацьованим в нашій країні: планування і прогнозування регіональних продуктивних сил, в тому числі програмно-цільовим методом, методом економічного районування, формування законодавчої та нормативно-правової бази, бюджетного регулювання, методом регіонального маркетингу, експертних оцінок та іншими. [4]

Відзначимо, що в якості нового в сучасних умовах комплексного інструменту вирішення стратегічних завдань на мезоекономічних (регіональному та галузевому) рівнях необхідно передбачити участь в цьому процесі, поряд з державою, суспільних інститутів і бізнесу, взаємне узгодження різних напрямків державної регіональної політики. Таким чином, ця взаємодія буде дієвим інструментом стратегічного партнерства по ефективному здійсненню намічених заходів у всіх сферах життя регіону. Державне планування в сучасних умовах має носити не директивний, а індикативний характер.

Інструментами впливу індикативного плану на економічну поведінку виробників покликані служити не вимоги і вказівки державних органів, а такі важелі, як переважне надання державних замовлень, полегшений доступ до природно-сировинних ресурсів, пільгове кредитування та оподаткування, державні субсидії, субвенції, митні пільги, сприяння інвестуванню та ін.

При цьому концепція розвитку регіону на довгострокову перспективу повинна ґрунтуватися на концепції розвитку України, яка формується з урахуванням регіональної стратегії. Тим самим забезпечується взаємозв'язок напрямків розвитку галузевої регіональної економіки з національними пріоритетами, реалізованими через Державні цільові програми та інші державні проекти.

Значимість регіонального аспекту в реалізації ефективної загальнодержавної економічної політики обумовлена наступним:

- стратегічні рішення цільових програм, як правило, прив'язані до конкретних проектів на конкретній території в заданих умовах як самої території, так і зовнішнього оточення;
- регіональна специфіка (природно-ресурсна, галузева, екологічна, інвестиційна привабливість та ін.) відіграє роль як обмежень, так і передумов реалізації заходів програми, її облік необхідний для формулювання загальнонаціональної стратегії;
- підвищення ефективності виробництва на підприємствах регіону на основі впровадження інноваційних технологій підтримується регіональною владою, тому в їх компетенції знаходяться завдання підвищення якості життя та рівня зайнятості населення - це процес регіоналізації економіки.

Регіональна стратегія енергозбереження будується з урахуванням пріоритетного розвитку галузей спеціалізації регіонів як основних факторів економічного зростання, при цьому галузеві показники ув'язані з потребами всього господарського комплексу країни. [3]

Слід виділити завдання стратегічного планування всієї ієрархічної структури народного господарства, що вимагають доопрацювання методичного забезпечення:

- вибір і обґрунтування цілей соціально-економічного розвитку;
- розробка цільових індикаторів і критеріїв оцінки якості, економічної та соціальної ефективності стратегічних управлінських рішень, програм і проектів;
- складання планів і прогнозів на певні часові періоди;
- відображення в галузевих програмах заходів та критеріїв оцінки максимального енергозбереження та охорони навколишнього середовища;
- визначення способів реалізації державної політики і стратегії допомоги здійснення системної сукупності цільових програм і проектів;
- інвестиційне забезпечення фінансування заходів програми.

Висновок. Вирішення цих завдань має стати предметом дослідження і практичних пропозицій щодо формування методології стратегічного планування енергозбереження та охорони навколишнього середовища в структурі комплексного плану розвитку території.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Заблодська І. В. Організаційно-економічний механізм забезпечення регіональної промислової політики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / І. В. Заблодська. — Донецьк, 2008. — 35 с.
2. Карпов І. Ю. Механізми формування та реалізації регіональних стратегій розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 «Механізми державного управління» / І. Ю. Карпов. — О., 2007. — 20 с.
3. Логвиненко В. І. Підвищення ефективності використання енергопотенціалу регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / В. І. Логвиненко. — Донецьк, 2005. — 20 с.
4. Онлайн-версія фінансово-економічної ділової газети «Financial Times» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ft.com>.
5. Ресурсосбережение: экономико-экологический аспект / [Конищева Н.И., Кушнирович Н.А., Рожкова Л.В., Безверхова Р.И.]. – К.: Наукова думка, 1992. – 212 с.
6. Язев В. Энергетическая безопасность: обязательства России / В. Язев // Экономика России: XXI век. – 2008. – №21. – Режим доступу до журн.: http://www.ruseconomy.ru/nomer21_200606/ec01.html. – Назва з екрана.

УДК 338.314:636.5

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПТАХІВНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

*Мсшкова-Краєченко Н. В. – ст. викладач,
Бурик Ю. І. – магістрант, Херсонський національний технічний університет*

У статті висвітлено теоретичні аспекти економічної ефективності діяльності підприємства. Проаналізовано основні показники результативності господарювання